

PRESENTACIÓ

1

AUGUST BOVER I FONT
Societat Catalana de Llengua i Literatura

Benvolguts col·legues i amics:

Per a la Societat Catalana de Llengua i Literatura representa una gran satisfacció el fet de poder-vos rebre a casa nostra, la seu de l'Institut d'Estudis Catalans —una institució que tot just fa un parell d'anys que celebrava el seu centenari—, per tal de commemorar, amb les jornades acadèmiques internacionals *150 anys dels Jocs Florals de Barcelona*, la restauració dels Jocs Florals de la nostra capital en un aniversari tan assenyalat com és el d'un segle i mig d'existència.

És una gran satisfacció perquè, amb una història amb tantes diversitats com ha estat i és la del nostre país, obligats repetidament a tornar a començar a partir de zero, fins ara no ens ha estat possible gaudir en gaire ocasions d'aquestes commemoracions centenàries.

I ho és també, és clar, perquè la restauració dels Jocs Florals de Barcelona fou una baula molt important en la cadena d'accions empreses per la generació de la Renaixença. Els Jocs esdevingueren el primer altaveu modern de què disposà la literatura catalana i foren el trampolí que donà a conèixer un autor de la magnitud de Jacint Verdaguer, per exemple, i si ens limitem al seu període inicial. Però, més recentment, els Jocs tornaren a representar novament aquest paper de baula fonamental, en aquest cas com a Jocs Florals de la Llengua Catalana a l'exili, durant la llarguíssima dictadura franquista.

Això no obstant, és cert que, amb comptades excepcions, els Jocs

Florals de Barcelona no han merescut, fins ara, l'atenció dels estudiosos que hauria estat d'esperar. Aquestes Jornades Internacionals, doncs, són el primer pas que ens ha de permetre omplir aquesta llacuna de la nostra història literària. Benvinguts i bona feina!

2

ORIOL IZQUIERDO
Institució de les Lletres Catalanes

L'any 2007, la Fira del Llibre de Frankfurt va acollir la cultura catalana com la seva convidada d'honor. Gràcies a aquella invitació, editors d'arreu del món es van interessar per la nostra literatura, de manera que en pocs anys un considerable volum d'obres catalanes van ser traduïdes a l'alemany i a altres llengües. Això ens va donar una visibilitat internacional gairebé inèdita, fins al punt que algú va proclamar que la literatura catalana era el secret més ben guardat d'Europa.

Però, en què consistia aquest secret? Doncs que, d'una banda, amb Ramon Llull, Ausiàs March i Joanot Martorell, si se'm permet la simplificació, la catalana ha estat una de les literatures fundacionals d'Occident. Una literatura fundacional, sí, i, malgrat tot —que és malgrat molt—, avui també viva i vital com les que ho siguin més. Europa, i amb ella el món sencer, havia descobert amb astorament que en un racó de la península Ibèrica una de les seves llavors primeres continuava donant fruits encara a l'arrencada del segle XXI.

Potser els Jocs Florals, restaurats fa cent cinquanta anys, són una mena de testimoni viu d'aquest secret i de la continuïtat de la cultura catalana. Perquè són una evocació de l'Edat Mitjana en la qual, d'alguna manera, claven les arrels. Són, naturalment, un testimoni de la Renaixença, que els va reinventar. I ho són també d'ara mateix, gràcies a l'esforç, sobretot, de l'Ajuntament de Barcelona, que els gestiona avui. Per això cal esperonar els actuals responsables que gosin perseverar en la seva reinvençió permanent i arrelada, perquè ho siguin també dels temps futurs. Un testimoni a l'avantguarda de la nostra tossuda voluntat de persistir i de ser.

3

RICARD TORRENTS
Societat Verdaguer

Amigues, amics:

Hi ha inauguracions més que supèrflues, desbordades pel que inauguren. Com és el cas d'aquestes *Jornades Internacionals sobre els Jocs Florals de Barcelona* amb motiu del centcinquantè aniversari de la seva restauració el 1859. Vegeu-ne els participants: nombrosos especialistes, filòlegs, crítics i historiadors de llengua i literatura. Vegeu-ne el context: la commemoració d'un segle i mig de la represa literària institucional de la llengua catalana en concurrència amb la commemoració d'una altra efemèride major com és el Pla Cerdà barceloní igualment de 1859. Vegeu-ne els acompanyaments: l'exposició «Barcelona i els Jocs Florals, 1859. Modernització i romanticisme» al Museu d'Història de Barcelona (juliol 2009-gener 2010) i el llibre *Jocs Florals de Barcelona en 1859. Edició facsímil, documents i testimonis*, pròleg i documentació a cura de Josep M. Domingo (Lleida: Punctum, Grup d'Estudi de la Literatura del Vuit-Cents, Diputació de Barcelona, «El Vuit-cents» 4, 2009). I, en fi, vegeu l'objectiu de tot plegat: posar «nova atenció al valor, la dimensió i el sentit en la Catalunya contemporània d'una de les institucions literàries de més llarg abast, i al capdavall essencial per a la constitució dels nostre sistema literari».

Si, d'altra banda, considerem que les Jornades sobre els Jocs Florals tenen lloc a la seu de l'IEC, noves raons augmenten l'energia desbordant de l'obertura protocolària. Em refereixo al cinquantè aniversari de la mort de Carles Riba, que no hauria de deixar de ser objecte de la més alta commemoració acadèmica i del més compromès homenatge nacional. Cap intenció no hauria dissenyat millor que l'atzar aquesta coincidència de l'efemèride amb el personatge. Riba, en efecte, no sols fou president de l'IEC i de la seva Secció Filològica sinó que li tocà la presidència en la terrible dècada de 1950, quan es complia el segle de la restauració dels Jocs Florals i quan, evocant-ne la restauració, exclamava: «No sé si en la història del modern Occident

europèu s'ha emprès contra el temps i contra tot allò que és extern i material una aventura més folla» que la reinstauració dels Jocs.

Riba no sols havia presidit en la clandestinitat la Festa dels Jocs Florals celebrada privadament a les catacumbes de l'exili dit interior, sinó que l'any 1953 hi pronuncià un dels parlaments més sibil·linament lúcids i coratjosos que mai hagin inspirat els Jocs Florals en el segle i mig de la seva existència. Per això no em resisteixo a repetir-ne un altre fragment, que diu: «si un idioma se salva en els seus monuments, acaba glaçant-se en aquests monuments si al seu torn no el sosté tot un sistema d'òrgans polítics, religiosos, socials i pedagògics». No cal pas recordar aquí que un d'aquests òrgans del sistema és justament l'IEC. Ni que si hi venim a debatre els resultats de la nostra atenció sobre el segle i mig dels Jocs Florals no és pas per glaçar-hi l'idioma sinó per contribuir a salvar-lo des d'un altre òrgan vital del sistema, com és l'estudi i l'ensenyament de la Literatura a la Universitat i a l'Educació Secundària. Ni tampoc cal recordar, en aquest context, que la nostra celebració s'inscriu en la línia, passant altre cop la paraula a Riba, «d'aquells folls homes de lletres o de pensament, que oferien més que no pas els demanaven», perquè, com ells, aspirem «a una literatura amb plenitud de vigència social; una literatura que fos summa de l'ànima i alhora espill i crítica de la mentalitat i del fer d'un grup humà coherent segons signes, jerarquia i maneres! D'una societat, en un mot, ja no merament d'una pàtria!».

Riba morí fa cinquanta anys, quan els Jocs Florals de Barcelona feia cent anys que existien, però havien de celebrar la festa del centenari fora del país, d'on l'ocupació militar els havia expulsat ja feia dues dècades. Aquell any 1959, però, després de tenir acollida a Amèrica, tornaven per primer cop al continent europeu, a París, i esdevenien al cap de vint anys de postguerra incivil un dels primers nous senyals de vida de la literatura catalana. Són dates de memòria històrica. També de memòria existencial, si m'és permesa una última evocació: en aquells Jocs Florals de 1959, a més d'obtenir-hi premis escriptors destacats com Albert Manent, Joan Fuster, Joan Triadú, Manuel de Pedrolo, també s'hi va premiar una meva prosa balbucejant, tan poc original que versava sobre les belleses de la Plana de Vic, mirades pel seu romàntic enamorat de Folgueroles, l'escriptor que fent-se seva la doc-

trina lingüística dels Jocs Florals justificaria l'empresa «folla» de la independència de la llengua nacional.

Espero que les meves evocacions no sonin extemporànies. La veritat és que se'm feia, més que difícil, inexcusable, no referir-me a Verdaguer, criatura i creador dels Jocs Florals, i al poeta de les *Elegies de Bierville*, que amb més contundència que ningú en el segle xx compregué i expressà en el «Prefaci a la segona edició del Diccionari Fabra» la follia de «l'empresa de tornar el català a la seva antiga categoria d'idioma de cultura». Fer-los comparèixer aquí valgui com una invocació als genis protectors de la nostra reunió d'estudiosos dels Jocs Florals i de tot el que signifiquen.

4

JOSEP M. DOMINGO
Comitè organitzador de les jornades *150 anys dels*
Jocs Florals de Barcelona
Universitat de Lleida

Digníssimes autoritats, col·legues, amics:

Us dono la benvinguda en nom de les entitats convocants i del comitè organitzador de les Jornades que ara encetem a propòsit dels *150 anys del Jocs Florals de Barcelona*: parlo en nom d'aquest comitè organitzador, integrat per Andreu Freixes (Departament d'Educació de la Generalitat de Catalunya), Ramon Pinyol (Càtedra Verdaguer d'Estudis Literaris de la Universitat de Vic), Magí Sunyer (Universitat Rovira i Virgili), M. Àngels Verdaguer (Societat Verdaguer), Núria Camps (secretaria, Universitat de Vic) i per mi mateix (Universitat de Lleida).

No amaguem que les hem convocades, les Jornades, amb una llei de legítim oportunisme que al capdavant permet d'integrar-les en el conjunt ampli d'activitats que commemoren no només aquest segle i mig de Jocs, sinó els 150 anys d'una feliç coalició de polítics i intel·lectuals que va transformar, en molts aspectes, la fesomia i l'imaginari del país. La «restauració» dels Jocs Florals de 1859 no ha deixat

de commemorar-se cada cop que ha tocat, però, com no podia ser altrament, n'han resultat commemoracions dissemblants, ben significatives del moment en què s'han produït, en definitiva a mercè de les circumstàncies (i de les possibilitats) immediates. Per exemple, tenen poc a veure entre si les autocelebracions dels 25 anys, el 1883, molt en clau consistorial, és a dir, interna, i la dels 50 anys, el 1908, en ple triomf del catalanisme polític, amb una projecció pública espectacular i llüida, amb el cartell de Ramon Casas, amb el número especial de la *Il·lustració Catalana*, amb l'acte central a un Palau de Belles Arts enlluernador, atapeït de personalitats i de públic i esplèndidament decorat per a l'ocasió per Puig i Cadafalch. I aquestes autocelebracions encara tenen menys a veure amb les commemoracions per força discretes del centenari, el 1959, amb Jocs exiliats, i a l'interior prohibits i contraprogramats per les autoritats del règim —contraprogramats amb uns Juegos Florales Sindicales: no res menys.

L'ocasió d'ara dels 150 anys ens posa en la tessitura de triar entre el paper fàcil d'*outsiders* displicents davant d'aquesta cosa a hores d'ara comunament inintelligible que són els Jocs o bé el paper potser enganyador (perquè explicar segons què costa) de concernits per unes accions que hom suposa remotes no ja en la seva literal anècdota, sinó pels valors i les lliçons que projectaven, que són els valors i les lliçons d'un vell historicisme: als antípodes de les estratègies d'oblit i de canvi que imposen aquests temps nostres postmoderns i líquids.

Perquè som aquí deu quedar clara la nostra tria. Simplement, una consideració atenta i sense prejudicis de la nostra contemporaneïtat no pot ser indiferent a la disposició (però també, distàncies guardades, a la lucidesa) d'aquells catalans de 1859 (els de la «restauració» dels Jocs, però alhora els de l'aprovació del pla d'eixample de Barcelona, de la fundació del Banc de Sabadell, de la fundació del Centre de Lectura de Reus, de l'assaig del primer Ictíneu, de l'inici de la guerra d'Àfrica), la lucidesa i la disposició d'aquells catalans de 1859, dic, que alhora que es reconeixien en «una nova civilització» (ho deia així Antoni de Bofarull precisament al seu discurs als Jocs de 1859) eren capaços de mobilitzar-se per no quedar-hi obliterats, convençuts (faig paràfrasi d'uns mots atribuïbles a Josep de Manjarrés) de poder comptar amb uns equips capaços de complementar la transformació mate-

rial del país amb una transformació intel·lectual a la mateixa escala d'ambició i de visibilitat —és a dir, convençuts de la necessitat de dotar-se d'unes *numina*, d'unes imatges, que repristinessin els catalans tan escaridament industriosos i els ubiquessin en la contemporaneïtat. Torno al Bofarull del discurs de 1859: només calia —deia— «obrir pas als cantors [...] i confiar en lo molt que lo país pot donar de si». No som, en definitiva, aliens a la nova magnitud en què tot plegat ubicava el català: a la funcionalitat que li atorgava i a l'àmbit de competitivitat que li obria, que acaba configurant la possibilitat d'una llengua comuna i alhora d'un espai literari excepcional —l'espai que habiten Verdguer, i Carner, i Riba, i Rodoreda i tants altres.

De manera que *de res nostra agitur*. Diria que recordar-ho, mostrar fins a quin punt és, en efecte, un afer nostre, ha estat un interès comú de les iniciatives de commemoració d'aquest centcinquantenari. L'acte al Saló de Cent del passat 21 de maig, pròpiament la festa jocfloralesca d'enguany, feia memòria dels Jocs del centenari a l'exili, a París, el 1959; l'exposició al Museu d'Història de Barcelona sobre els Jocs de 1859 («Barcelona i els Jocs Florals, 1859. Modernització i romanticisme»), amb el cicle de conferències i activitats (amb concert inclòs) que hi és adherit, també el cicle de conferències paral·lel de l'Institut de Cultura de Barcelona, i les publicacions de què han tingut cura Joaquim Molas, Isidor Cònsul, Gerard Malet i jo mateix.¹

Confiam, doncs, que l'oportunisme nostre a què abans alludia serveixi per atenuar la paradoxa del reconegut valor de la institució com a objecte d'estudi (ja immediatament a la seva «restauració», el 1863, en efecte, Josep Leopold Feu convidava a fer atenció al «desusado entusiasmo» amb què els Jocs barcelonins havien estat acollits)

1. *Homenatge als Jocs Florals de Barcelona. Any LXVII de llur restauració*, edició facsímil, pròleg de Joaquim Molas (Lleida: Punctum / Grup d'Estudi de la Literatura del Vuit-cents / Diputació de Barcelona, 2009). *150 Anys de Jocs Florals* (Bellpuig: Ajuntament de Bellpuig, 2009), amb textos d'Isidor Cònsul, Ramon Miró i Joan Cornudella. *Els Jocs Florals de Lleida: 1895-1923. Discursos i materials*, a cura de Gerard Malet (Lleida: Edicions de la Universitat de Lleida, 2009). *Jocs Florals de Barcelona en 1859. Edició facsímil, documents i testimonis*, pròleg i documentació a cura de Josep M. Domingo (Lleida: Punctum / Grup d'Estudi de la Literatura del Vuit-cents / Diputació de Barcelona, 2009).

enfront de l'evident, i reiteradament denunciat, dèficit de coneixements sobre el fenomen.

La nostra convocatòria convida a explorar els jocs florals amb atenció a la seva transcendència i a observar-los en la complexitat social en què s'inscrivien: convida a estudiar-los, més que en clau d'erudició literària, dins d'uns marcs de reflexió àmpliament comprensius, sensibles als discursos sobre la modernització urbana, la preocupació patrimonial, l'interès per la monumentalització i la representació, la «renaixença», i també (òbviament) amb atenció a les dinàmiques que van constituint, i fent més complex, el sistema literari català. A efectes si més no de recordatori, no voldria deixar de consignar la congruència de les Jornades que inaugurem amb altres reunions recents: poso per cas, per no anar gaire lluny, el VII Col·loqui Internacional Verdguer que obríem en aquest mateix espai ara fa un any.

En fi: en nom del comitè organitzador i de les entitats convocants no puc sinó expressar la satisfacció que un concurs tan magnífic de col·legues de diverses procedències hagi accedit d'acompanyar-nos en aquesta iniciativa. I que hàgim pogut comptar, per a les Jornades i per a les activitats que les acompanyen, amb el suport la generositat de les institucions que ens han fet confiança: la Institució de les Lletres Catalanes, la Societat Catalana de Llengua i Literatura, la Càtedra Verdguer d'Estudis Literaris de la Universitat de Vic, la Societat Verdguer, l'Institut d'Estudis Catalans, el Museu d'Història de Barcelona, la Facultat de Filologia de la Universitat de Barcelona, el Departament de Filologia Catalana de la Universitat de Barcelona i el Grup d'Estudi de la Literatura del Vuit-Cents de la Universitat de Barcelona.

L'ocasió, també ara, del cinquantenari del traspàs de Carles Riba, tan atent a l'extraordinària capacitat de fascinació de la festa jocfloral-lesca, tota nimbada, deia, d'«aureola reial» i exultant d'«alegria primeral», permet d'imaginar les nostres Jornades sota el seu patrocini: als retrets d'adustesa erudita que algú gosés fer a la feina nostra d'aquests dies sempre podríem replicar (amb Riba) que la recerca podria ser que fos el més digne homenatge.

Institut d'Estudis Catalans
Barcelona, 12 de novembre de 2009